

De guerres i paraules

D'Homer a la Guerra Civil de Sales, dels cants de l'antiguitat a Vietnam, els escriptors, alguns veterans de guerra, han mostrat la desolació

Joan Sales (dreta) acompanyat pels dos amics que protagonitzen 'Incerta glòria' ARXIU

Deia Bob Dylan que “la pau és el temps de carregar el fusell”. Pot semblar una contradicció, però el poeta no s'equivocava perquè sense guerra potser no existiria la història de la humanitat. Seria el mateix la cultura sense la guerra de Troia que va donar peu a la *Iliada*? Hauria existit Troia sense que Homer l'hagués cantada? Els jaciments a l'antiga Troia han revelat que la batalla no va ser tan intensa com apareix al llibre, però, finalment, els 24 cants que se situen en les 51 jornades del desè i últim anys de la guerra de Troia, l'han fixat. Així associem la història de la humanitat i la cultura a la guerra. I ho fem a través d'un argument que no deixa de ser uns atacs de banyes per la fugida d'Helena amb Paris i, també, per la colera d'Aquil·les contra Agamèmnon que li va robar la seva esclava estimada, Briseida. Tota aquesta gran mascarada, amb déus, herois mitològics, aguerrits soldats invencibles i noies que els fan embogir s'han convertit en una col·lecció d'hexàmetres d'una importància decisiva per a la història de la literatura occidental. Ara s'hauria convertit en una crònica periodística rosa? Fins a la mort d'Hèctor allà passa de tot i dona peu al que ara anomenaríem una seqüela, l'*Odissea*, ben a prop de les fantasies de *trip* dels anys seixanta, un relat d'aventures extraordinari, protagonitzat per alguns dels aqueus supervivents del setge i les batalles de Troia. Novament, la guerra –en aquest cas la postguerra– va donar peu a Homer –o qui fos–

a trenar un dels relats més extraordinaris de la literatura. La incidència d'aquesta interpretació homèrica continuaria amb l'*Eneida* de Virgili, ja dins la literatura llatina. També Petroni l'utilitzaria a *El Satiricó*, considerada una de les primeres novel·les de la història, datada al primer segle de les nostres èpques.

Cada guerra important ha tingut les seves recreacions literàries. Des del segle XIX, el protagonisme de la novel·la ha fet que resulti difícil entendre Stendhal sense

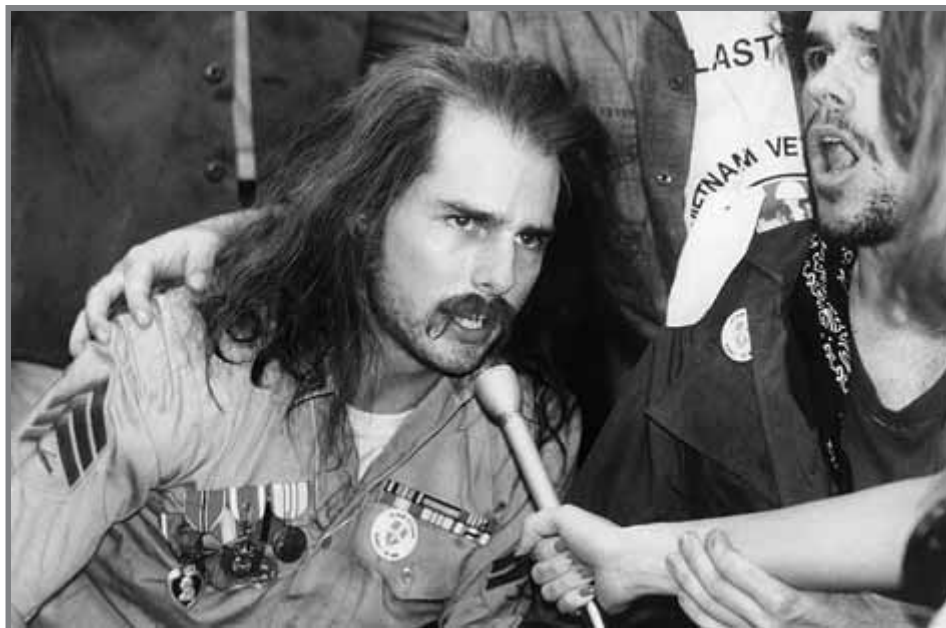
les guerres napoleòniques. I sobretot Lev Tolstoi, que va immortalitzar Borodino a la cèlebre *Guerra i pau*. Tampoc no serien el mateix les fumigacions amb gas o les trinxeres de la Primera Guerra Mundial sense la irrepetible *Viatge al fons de la nit* de Louis-Ferdinand Céline, per no esmentar *Res de nou al front de l'oest*, d'Erich Maria Remarque, una condemna radical de les conductes bèl·liques després de la seva experiència en la Gran Guerra, on va ser ferit en diferents ocasions. L'ascensió del nazisme el va obligar a fugir d'Alemanya –on els seus llibres van ser escarnits i cremats– i adoptar la nacionalitat nord-americana. També el gran Ernest Hemingway va deixar testimoni de les guerres mundials en algunes de les seves novel·les més destacades. Hemingway relataria episodis de les dues guerres mundials, però potser la seva novel·la més contundent va ser *Per qui toquen les campanes*, ambientada en un grup llibertari de la Guerra Civil, que el novel·lista va viure apassiona-

Les Malvines

De tots els poemes que he sentit sobre la guerra, em van impressionar els de *Soldados de l'argentí* Gustavo Caso Rosendi. Atrinxerat en la segona línia de defensa a de les Malvines, Rosendi va veure com morien tots els amics de la platja. Abans de rendir-se va escriure: “*Era terriblemente bello / mirar en pleno bombardeo / la suavidad con que caían / los copos de nieve*”.

dament per les seves idees i la convicció tel·lúrica en el país: “No he nascut a Espanya, però no en tinc la culpa.” La Guerra Civil té, per als dos bàndols –si es poden resumir en només dos–, infinitat de veus. De fet, les novel·les sobre el conflicte han esdevingut un gènere literari. Primer a través dels protagonistes (Ramon J. Sender, Max Auz, Arturo Barea, Eduardo de Guzmán, Àngel María de Lera, Luis Romero i mil memorialistes i poetes) i després a través dels fills i dels néts, que han redimensionat el fenomen. De tots, i no ho dic per beneficiar la literatura catalana, serà Joan Sales, amb *Incerta glòria*, el que ens donarà una combinació entre testimoni, denúncia i espiritualitat més ajusta-

da. En català tenim llibres de l'experiència, entre altres els de Pere Calders, Teresa Pàmies, Xavier Benguerel, Avel·lí Artís-Gener, però és Joan Sales el que converteix la desolació en art en un novel·lot que va ser incapaç de repetir. L'edició d'altres autors i els problemes amb la censura li van treure el temps. *Incerta glòria* és, però, un relat que va més enllà de la mateixa guerra, tan ben descrita pels seus protagonistes. És una novel·la total que barreja sentiment i destrucció, guerra i amor, confessió amb cartes íntimes, modernitat i classicisme. Amb *Vida privada*, de Sagarra, són les dues millor novel·les de la literatura catalana dels segle XX. Paradoxalment, Sales amb totes les dificultats de la situació.

Vietnam

El conflicte modern que ha generat que ha generat més literatura i cinema ha estat Vietnam. Alguns veterans van escriure bons llibres, com els contes de Tobias Woolff i les novel·les de Larry Heinemann i Ron Kovic, 'Nascut el quatre de juliol', adaptada per Oliver Stone, també veterà de Vietnam. De tots ells em quedo, però, amb 'Les coses que llevaban los hombres que lucharon', de Tim O'Brian. Poètica i intimista, la novel·la és un llibre inoblidable, de detalls.

La guerra i l'art són les demostracions de la dualitat humana, la bèstia feréstega i la civilització suprema. Preferim recordar el príncep Andrei Volkonski abans que el desastre que va significar Borodino; *Vida i destino*, de Vasili Grossman, que no pas el que va comportar Stalingrad i la catàstrofe més gran de la història de la humanitat que va ser la Segona Guerra Mundial... També *Els nus i els morts*, un dels primers llibres d'un inspirat Norman Mailer. O el relat de Corea, *Indignació*, de Philip Roth.

Tot el dolor de David Grossman per la pèrdua del seu fill en una ofensiva israeliana al sud del Líban només es pot salvar gràcies al cenotafi en què va convertir el seu llibre. De la mateixa manera ho va fer el palestí Mahmud Darwish o el també hebreu David Rokeah, que ens va deixar uns versos reveladors a *Coloms missatgers aturats a l'ampit de la finestra* mentre servia com a tanquista en una de les guerres araboisraelianes.

El poema *Tardor 1971* explica millor que ningú les sensacions d'un soldat en la solitud que espera la mort: "Digues aire de la muntanya. Digues / aire de ferro de la muntanya a la tardor. / En aquesta quarta tardor de la guerra. / La primera de l'alto-el·foc al Canal. / Les primeres aranges de Bet-San / esperen el vaixell al moll. Ferro / a la pell de les aranges, a la carn dels alvocats. / Fruits assaonats al sol i a la guerra / per a les terres del nord. / Ferro en l'Adom Atic dels cellers de Zikhron / en aquesta quarta, setena, tardor / del meu amor. Mots de tardor: / estol de cigonyes migradores damunt els camps / de Laquís. Coses que cal fer: / excavar un pou a Tsofar / excavar un pou a Paran." *

Tom Cruise en el paper de 'Nascut el quatre de juliol', adaptació de la novel·la de Ron Kovic. A sota, Erick Maria Remarque
AUTOR